

‘Keuzes maken met

Provincies, gemeenten, waterschappen en rijksoverheid zijn de hoofdrolspelers in het Nationaal programma Adaptatie Ruimte en Klimaat. Vier vertegenwoordigers geven hun visie, stellen elkaar vragen en nemen stelling in over een klimaatbestendig Nederland.

DOOR BAUD SCHOENMAECKERS

Directeur Generaal Ruimte Chris Kuijpers van het ministerie van VROM doet een suggestie aan de Unie van Waterschappen, vertegenwoordigd door Monique de Vries, Dijkgraaf Waterschap Noord-Hollands Noorderkwartier:

‘Unie, wees vooraf actief, voor dat met de ruimtelijke planvorming wordt begonnen. Ga niet langer achteraf met technische maatregelen de problemen oplossen - dat is ook financieel aantrekkelijk en efficiënter.’

MONIQUE DE VRIES:

‘ONTKENNINGSFASE VOORBIJ, NU DE SLAG SLAAN’

‘Zwart-wit gesteld: we werkten voorheen reactief, een beetje als de loodgieter. Brak een dijk door, gingen wij die repareren. We hebben nu te maken met een andere variabiliteit in regenpatronen, in warmte, in droogte. En de welvaartontwikkeling in Nederland heeft tot zoveel verhard oppervlakte geleid dat het water niet meer weg kan. Hierdoor kunnen wij niet langer de schade achteraf oplossen. Deze is te groot, de kosten ervan te hoog. Ik waardeer de suggestie, maar ik denk dat we inmiddels een stap verder zijn: we zijn aannemer geworden die vooraf met de andere partijen praat, met gemeenten, provincies, het rijk. En ARK biedt hierin voor ons meerwaarde, we kunnen ons werk breder inbedden.’

Tevreden met de voortgang van ARK?

‘Ik ben hier simpel in. Het is prachtig met al die partijen rond de tafel. Maar dat is vaker gebeurd. Nu verder. Gaan wij wet- en regelgeving aanpassen, anders bouwen, gelden vrijmaken? Toegegeven, we zijn de ontkenningfase voorbij. De ‘mindset’ is er - maar we zijn twaalf jaar verder sinds de Commissie - Van Middelkoop de Tweede Kamer adviseerde over klimaatbeleid; nu moeten concrete stappen worden gezet. Ik zal er in elk geval hard aan meewerken.’

Een van die stappen is het afwegingskader maken.

‘Lastig. En geen kwestie van niet bouwen omdat het beneden NAP ligt. Klimaat is een belangrijke onderlegger, net als de bodemgesteldheid. Maar ook welvaart en welzijn. En: hoe ziet de economie er over dertig jaar uit? Dat weten we niet, maar moeten we wel weten bij het maken van afwegingen. Overigens denk ik: zo’n kader is goed, maar het blijft toch keuzes maken met gezond boerenverstand.’

Niet doen dan maar...?

‘Dat zeg ik niet. Maar wel breed kijken; een keuze is niet puur onveilig, puur goed, puur fout. Het zit in de grijstinten. We klampen ons vast aan kostenbatenanalyses. En wat blijkt? We restaureren monumenten die kapitalen kosten maar negatief uit zo’n analyse komen. Toch zijn ze er omdat we er aan hechten. Omdat we ook immateriële doelen nastreven. Omdat de maatschappelijke baten hoger scoren. Dat we al eeuwen in de delta wonen komt omdat andere waarden een belangrijker rol spelen dan drassige bodem, overstromingsgevaar. Ben je verstandig, ga je hoger op wonen. Maar nee, handel, toegankelijkheid, vruchtbaarheid winnen het van het ongemak.’

boerenverstand'

Elke keuze betekent een ander wegstreden. Dit betekent dat bepaalde functies het onderspit delven.

'Als je het zo benoemt, krijgt iedereen een "klimaat bah"-gevoel. Soms moet natuur wijken voor een weg of woonwijk, compenseren we de natuur elders – en dat is niet het onderspit delven.'

Daar hebben de mensen in de omgeving van die wegwitbreiding niks aan. Die willen groen om de hoek.

'Wij zijn zo gehecht aan de potloodstrepen op de kaart: gemeente-, provincie- en landgrenzen. Kijk daar overheen. Wij zijn met veel mensen en hebben veel welvaart. De consequentie is dat we bepaalde functies elders realiseren. Alles kan niet overal hetzelfde. In Zuid-Holland kan je niet evenveel natuur hebben als in Drenthe – en in Drenthe wil je niet zoveel economische activiteit hebben.'

Vraag, suggestie of tip aan de Groningse Milieudeputeerde Rudi Slager die namens het Interprovinciaal Overleg, het IPO aan de questafette deelneemt:

'Nu is elke provincie apart bezig met een eigen klimaatprogramma. Zouden de provincies niet van begin af aan op basis van gelijkwaardigheid dit met anderen samen kunnen doen?'

RUDI SLAGER:

'BRAAKLIIGEND ADAPTATIEVELD ONTGINNEN'

'Ik onderschrijf dit. Binnen het Klimaat voor Ruimte programma werken we met de waterschappen en de gemeente Groningen samen aan Hot Spot Groningen (zie pagina 22). Bij de ontwikkeling van hun omgevingsplannen moeten provincies zo vroeg mogelijk samenwerking zoeken met andere partijen. En niet alleen met de waterschappen, maar ook met natuurorganisaties, landbouw en projectontwikkelaars.'

Het ene college is zich bewuster van het probleem dan het ander, idem voor gedeputeerden. Wat kan het IPO hierin betekenen?

'Door successen uit te dragen, en door de verschillen beter op elkaar af te stemmen. Bij het IPO ligt het adaptatieveld nog braak. We willen bijdragen aan het opstellen van een nationale klimaatatlas maar kunnen steviger inzetten, bijvoorbeeld door provincies over vergelijkbare onderwerpen meer met elkaar te laten samenwerken. Het IPO kan ook zelf met plannen komen over hoe om te gaan met klimaatverandering.'

Concreet...

'Voor het Noorden willen we een kaart maken waarop de adaptatiemaatregelen

komen te staan, de Noordelijke Adaptatiekaart. Ik kan me voorstellen dat hetzelfde gebeurt voor het Groene Hart, voor de Gelders-Overijsselse corridor. En voor de gehele kustzone. Liefst ook landsgrens overschrijdend, van Bretagne tot Esbjerg.'

U noemt bij bewustwording het uitdragen van successen. Heeft u een voorbeeld?

'Neem het Gronings Provinciaal Omgevingsplan. Alle gedeputeerden staan daar achter. Geen getouwtrek meer om extra geld voor elk deelaspect. Geen dik boekwerk omdat we een apart milieubeleidsplan maken. Ik zou de milieuminister willen tippen: stel voor elke provincie een geïntegreerd omgevingsplan verplicht en stop het maken van die individuele, sectorale beleidsplannen. Want het is een werkelijk integraal plan waarin tegengestelde belangen niet conflicteren omdat ze in samenhang worden benaderd. Neem de kustzone. Voor de kustverdediging wordt gedacht aan een nieuwe rij Waddeneilanden met achter de dijk ruimte voor waterberging, landbouw, natuurontwikkeling en recreatie. In de Veenkoloniën koppelen we regenwateropvang aan de behoefte van de landbouw voor extra water in de drogere zomers.'

Adaptatie zit vol met onzekerheden maar vraagt om maatregelen nu. Hoe gaat het IPO daar mee om?

'Het IPO moet zich richten op de zekerheid dat we inmiddels tachtig procent wél weten. En dat we dus direct met de regionale vraagstukken aan de slag kunnen. Net als de natuurorganisaties hebben gedaan met het gezamenlijk oppakken en succesvol geld verwerven voor de klimaatbuffers (zie pag 32), kan het IPO een claim formuleren om uitvoering te geven aan adaptatiemaatregelen; het reserveren van geld voor het compenseren van de landbouw als er ruimte voor water gemaakt moet worden.'

‘Meer groen in de st

Vertaal dit eens in het nemen van bestuurlijke beslissingen op dit moment?

‘Er is onzekerheid over de omvang van de toevloed van water. Toch moeten we maatregelen nemen. Een paar jaar geleden hebben we in Groningen extreme regen gehad. Om te voorkomen dat onze hoofdstad zou onderlopen, is besloten de dijken door te steken – met vergaande gevolgen voor de voor ons zo belangrijke landbouwsector. Dat was een duidelijke bestuurlijke keuze. Het ging om veiligheid, maar wel ten koste van landbouwgrond.’

Vraag aan Sandra Korthuis, directielid van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten?

‘Adaptatie is vaak gemeentegrensoverschrijdend. In Groningen is voor de gemeenten Eemsmond en Delfzijl de bescherming van de Eemdelta belangrijk. Maar eensgezind maatregelen nemen, lukt niet. Kan de VNG havengemeenten beter laten samenwerken en beter informatie uit laten wisselen?’

SANDRA KORTHUIS:

‘ANDERS KIJKEN NAAR PRESTIGEPROJECTEN’

‘Het is niet de rol van de VNG om tussen gemeenten te bemiddelen bij meningsverschillen. Omdat het adaptatievraagstuk voor veel gemeentebestuurders een nieuw terrein is, kan ik me voorstellen dat we in sommige gevallen met betrokken ge-

meenten contact opnemen, voor de juiste beeldvorming en betrokkenheid. Overigens heeft de Provincie Groningen hierin ook een rol vanuit haar verantwoordelijkheid op terrein van ruimtelijke ordening.’

U zei laatst: adaptatie raakt gemeenten in het hart?

‘Ja. We moeten ons een voorstelling maken hoe de samenleving er over dertig jaar uit ziet. Met het maken van bouwplannen moeten we hiermee rekening houden. We gaan niet elke 25 jaar een binnenstad herstructureren. Meer water, meer wind, langere zomers, heftiger weersverschillen. Ik ben geen bouwkundige, maar als we doorgaan met hoge hoogbouw, komt dat de leefbaarheid niet ten goede. Het wordt vaker en langer mooi weer, maar op een terras kun je niet zitten omdat de zon achter de gebouwen staat - zie New York.’

Hoe kijken de VNG leden hier tegenaan? En de wethouder die vier torens wil?

‘Nieuwsgierig afwachting. Het denken over het adaptatievraagstuk staat nog in de kinderschoenen, in tegenstelling tot mitigatie; elke gemeente doet zijn uiterste best klimaatneutraal te worden. Adaptatie kent een minder lange geschiedenis. Er is vaag het besef dat we iets moeten met de gebouwde omgeving. We moeten dus vooral éven de tijd nemen voor een nationaal adaptatiedebat.

De wethouder die vier torens gepland heeft, zal zich hierdoor en door huidige inzichten (nog) niet laten verleiden de bouw te stoppen. En dat begrijp ik.’

Wat moet de VNG doen om die wethouder te overtuigen?

‘Het gesprek erover voeren, bewustwording creëren. Dat is prioriteit numero uno.’

Adaptatie betekent maatregelen nemen die soms zijn gebaseerd op onzekerheden. Wat zegt u tegen uw leden hierover?

‘Maak ruimte om mogelijke gevolgen op te

vangen, ook al is niet alles zeker. Als je de riolering gaat vervangen, neem ruimere buizen, zorg voor meer toegangspunten. Maak straten geschikt voor waterberging. Hou dan wel rekening met vergrijzing want de voor waterberging noodzakelijke hoge stoep is een ramp voor rollator en rolstoel. Dus maak schuine stoepen met duidelijke afscheidingen: dit deel voetpad, daar de fiets, daar auto's. Pragmatisch omgaan met soms conflicterende belangen. Maar ook: kijk anders naar prestigeprojecten – zoals de torenflats. Die frustreren het leven op straat terwijl we dit steeds belangrijker vinden en we meer buiten zullen zijn omdat het klimaat verandert. Dan moet er meer groen op straat.’

Ik hoor de wethouder ruimtelijke ordening al roepen: weet je wat dat kost?

‘Bomen mogen dan duur zijn, ze verhogen de leefbaarheid. Je haalt de natuur dichterbij. Met meer groen bij een langer zomerseizoen heb je ook economische spinoff - zoals volle terrassen. Vergroten van leefbaarheid heeft economische waarde. Ook hierin anders denken: transformeren. Breng het groen van buiten de stad naar binnen en kijk naar uitbreidingsmogelijkheden erbuiten. Een win-win situatie want je creëert tevens koeltezones in de stad, wat ook een mitigatie-effect heeft omdat er bij hitte minder airco's aan hoeven. Bovendien: elke stadsboom is goed voor CO₂ opname van drieduizend autokilometers per jaar.’

Heeft u een vraag voor Chris Kuijpers, Directeur Generaal Ruimte van het ministerie van VROM (die in deze kwestafette het Rijk vertegenwoordigt)?

‘Hoe kunnen ambities van het Rijk om jaarlijks 80 – 100.000 woningen te bouwen worden gerealiseerd in het licht van het tegengaan van de verrommeling van Nederland en het maken van ruimte voor klimaat?’

ad levert geld op'

CHRIS KUIJPERS:

'LOOPT HET URGENTIEGEVOEL WEG, VERDWIJNT HET DRAAGVLAK'

'We gaan woningen van hoge kwaliteit-plús bouwen in de beperkte ruimte die er is. Die plus slaat op klimaatbestendigheid. Ruimte voor klimaat is daar uitstekend mee te combineren. Zestigduizend woningen in Almere, 7.000 in de Zuidplaspolder, tien- tot twintigduizend in Haarlemmermeer. Allemaal nieuwbouwplekken waar de wateropgave, het omgaan met (overvloedig) water, onderdeel is van het ontwerp. Haalbare ambities dus. Voorwaarde is dat de wateropgave én andere criteria voor klimaatbestendigheid (voor extreme hitte bijvoorbeeld) al in de ontwerpfase worden meegenomen. Ver voor de productiefase. Het besef hierover is er wel, maar voor de vertaling naar de praktijk moeten we nog ervaring opdoen. En belangrijk: dit geldt óók voor aanpassingen in de bestaande bouw. Verrommeling staat hier los van, die slaat meer op verspreide bebouwing in het buitengebied en bedrijventerreinen.'

ARK heeft in de uitvoeringsagenda gedefinieerd wie wat gaat doen. Deze is halverwege 2008 gereed en dan kunnen slagen worden gemaakt. Ook om klimaatbestendig te bouwen?

'Zeker, er zit nog wel iets tussen. Er zijn

verschillende beleidskaders (zoals milieu, infrastructuur, veiligheid) die medebepalend zijn in de besluitvorming over de inrichting van een gebied. Als we nou heel concreet weten wat klimaatbestendig bouwen betekent in een bepaalde wijk - dus ja, zó specifiek en lokaal - is het iets eenvoudiger een afweging te maken binnen die beleidskaders.'

Dus elke potentiële bouwlocatie in Nederland krijgt een eigen definitie van klimaatbestendig bouwen?

'Voor gebieden die beneden NAP liggen accepteer je een klein risico en voorkom je dat problemen rampen worden met hoge plinten en stoepen, compartimentering en snelle afvoer. Op andere locaties laat je meer water in de wijk via de boezem. Oftewel: alles hangt af van de plek. In de Zuidplaspolder moet je andere maatregelen nemen dan in Almere en in de Rotterdamse binnenstad. En binnen de gebieden heb je ook variaties. In het zuiden van de Zuidplaspolder tegen Rotterdam aan moet je niet gaan bouwen want dan betaal je kapitalen aan het voortdurend droogpompen. Dus zorg voor natuur en recreatie in die lage gebieden.'

De Zuidplaspolder is de meest besproken bouwlocatie.

'Ja, en door de hele polder lokaal te benaderen, kunnen we de ruimte efficiënt en verantwoord benutten. Ik denk dat we zo ver kunnen gaan dat de polder een voorbeeld kan worden hoe je de ruimte klimaatbestendig kan inrichten. Het kan een extra 'asset' worden waarmee we in het buitenland goede sier kunnen maken. Drijvende kassen, de combinatiemogelijkheden met energie en verwarming. We hebben budget vanuit de Nota Ruimte voor de plas zodat we in de wellicht hoge aanloopkosten een bijdrage kunnen leveren.'

Klimaatbestendigheid zit erg op watergebied. Er is meer.

'Mee eens. Natuur, economie, landbouw, stormen, hitte - zijn onze woonwijken wel ingericht op extreem hoge temperaturen? Schiphol houdt rekening met extremer weer en moet zich gaan beraden op andere aanvlieg- en landingsbanen. Dit betekent hinder voor andere gemeenten, andere ruimtelijke inrichting.'

Wat is de specifieke rol van het Rijk?

'Zorgen dat dit onderwerp hoog op de agenda blijft. Als het gevoel van urgentie wegloopt, dan is er geen draagvlak meer voor vervolgstappen. We moeten met mooie voorbeelden komen. Laten zien dat het kan, dat het mooi wordt tegen redelijke kosten. Kennis ontwikkelen en uitdragen - daarom hebben we het programma Kennis voor Klimaat opgezet (zie pagina 46). En mogelijkserwijs zullen wij ook wat in de regelgeving moeten doen.'

U had het even over kosten. Onlangs is de ARK-strategie op hoog niveau besproken en de suggestie kwam om een adaptatiefonds op te richten.

'We roepen allemaal dat adaptatie veel kost, maar niemand weet hoeveel. De werkelijke kosten ervan moeten in beeld worden gebracht. Dat laat onverlet dat we nadenken over nieuwe financiële constructies. De kosten en baten van klimaatverandering zijn niet gelijk verdeeld over partijen. En ook hier gaan de kosten voor de baat uit. Zo is het idee ontstaan of een adaptatiefonds uitkomst kan bieden. Een fonds dat bijvoorbeeld gevoed wordt door verschillende partijen en waarop initiatiefnemers met nieuwe, praktijkgerichte oplossingen, die bijdragen aan het klimaatbestendig maken van Nederland, een beroep kunnen doen. Het gaat hier overigens om een heel prille gedachte die de komende tijd nog nader uitgewerkt zal moeten worden.' ●